

правовий, правоохоронний) ресурс держави» [4, с. 96].

Список використаних джерел

1. Бехруз Х. Праворозуміння, розуміння права і правова система / Х. Бехруз // Право України. – 2010. – № 4. – С. 143-147.
2. Копиленко О. Європейські стандарти в українському законодавчому процесі: можливість і доцільність / О. Копиленко, О. Києвець // Проблеми застосування міжнародних стандартів у правовій системі України / під заг. ред. Є. Б. Кубка. – К. : Юридична практика, 2013. – 608 с.
3. Кафтя А. А. Правова система України в умовах інформатизації: напрями трансформації / А. А. Кафтя // Імперативи розвитку цивілізації. – 2015. – № 2. – С. 120-122.
4. Кравчук М. Правова система США / М. Кравчук . – К.: Нора-Друк, 2004. – 136 с.
5. Кравчук М. В. Проблеми теорії держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ вищ. навч. закл.; 2-ге вид., змін. й доп. – К.: Професіонал, 2004. – 400 с.
6. Лук'янов Д. Правова система як предмет порівняльно-правових досліджень: характеристика за теорією систем / Д. Лук'янов // Вісник Національної академії правових наук України. – 2015. – № 2 (81). – С. 27-35.
7. Тимченко С. М. Глобалізація і право: напрями впливу і тенденції розвитку / С. М. Тимченко, Л. Г. Удовика // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – №1. – С. 6–7.
8. Мурашин О. Проблема ідентичності національних правових систем в умовах глобалізації: теоретико-методологічний аспект / О. Мурашин // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 2 (73). – С. 44-51.
9. Бобровник С.В. Правова система та джерела права України / С.В. Бобровник, Н. М. Оніщенко // Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / за ред. Ю.С. Шемшученка: Монографія. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2001. – 656 с.
10. Хаустова М.Г. Проблеми і перспективи розвитку правової системи України в умовах глобалізації // Вісник Академії правових наук. – 2014. – № 2 (77). – С. 54-65.

Горобчук М.В.

студент III курсу

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри

теорії та історії держави і права ТНЕУ

Подковенко Т.О.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК СУТЬ ПРАВА

Розуміння права, як форми життя вільних людей, пов'язане із трактуванням закону, який виступає справжнім виразником свободи і спеціального феномену правового життя – розумної норми справедливості, що покликана зберігати адекватні правила взаємовідносин вільних і рівних людей, та захищати їх інтереси. Постає питання у тому, чи є саме справедливість суттю права як багатогранного, надскладного явища, що сформувалося в результаті еволюції людини як

індивіда та члена суспільства зокрема.

Дана тема буде актуальна допоки існує держава, а у ній суспільство, адже з розвитком держави та суспільства – розвивається людська свідомість і, як наслідок, генезис людської свідомості й нове розуміння справедливості, що завжди буде невичерпним плюралістичним поняттям.

Проблема дослідження цього питання протягом останніх років висвітлювалася таким науковцями як А. Гриненко, О.Бандура, В. ерсесянц, В.Кудрявцев, Г. Чередніченко, П. Юркевич. В їхніх роботах можна побачити сучасні тези пояснення справедливості і зв'язок цього поняття з правом.

Виходячи з традиційного розуміння права як необхідного явища, справедливість – це не проста і випадкова емпірична сутність, а магістральне за своєю природою явище, що слугує основним вимірювачем розвитку держави та права у ній. Слово «справедливість» походить від слова «право», а в латинській мові означає *justitia* (справедливість) – від *jus* (право) [4]. Відповідно до цього визначення, центральним елементом та суттю права є саме справедливість. Проводячи паралель між поняттям справедливість та право, на нашу думку, перше є кінцевою метою другого.

Філософ Памфіл Юркевич помітив, що вже в основі стародавніх законів лежить уява про справедливість, яка обумовлює дії особистості. Навіть використання термінів «справедливе право» і «справедливе правосуддя» свідчить про те, що в правосвідомості народу абсолютно визначено виражена генетична спільність права і моралі [5, с. 196]. Так, Гіппій перший серед софістів підняв питання справедливості шляхом протиставлення природного і позитивного права. Природне право є, за твердженням Гіппія, справедливість, в той час як позитивний закон, що змушує дотримуватись умовних і штучних вимог, суперечить справедливості. Ми поділяємо таку думку, адже позитивне право у вигляді писаних законів є різним у країнах в залежності від розвиненості держави та права у ній, в той час коли закони природнього права однаково виконуються в кожній правовій державі, і є справедливим для усіх людей.

Як відомо, право є засобом самоорганізації суспільства. Підґрунтя цієї самоорганізації становлять загальнолюдські цінності (життя, свобода, рівність, справедливість тощо), які право робить своїми цінностями [1, с. 19]. Але саме справедливість варто визначити основним, адже такі права як життя, свобода, рівність повинні однаково справедливо надаватись кожній людині. Без справедливості виконання природного права, право як таке втратить свою суть, адже стане привілейованим, порушуючи такі основні та невід'ємні засади як верховенство права та правового закону. Тому, досліджуючи поняття справедливості як суті права, варто диференціювати її на абсолютну та відносну.

Справедливість може бути безумовна, з одного боку, та обумовлена, частково властива тій або іншій місцевості. Абсолютна справедливість – сталий морально-правовий порядок, не обумовлений ніякими чинниками. Така справедливість втілюється в законах природних, безумовних, неписаних – це область морального закону. Вона може бути досягнута суспільством лише через добропорядність – рівновагу особистої свободи та блага суспільства [5, с. 196].

Справедливість – це утопічно однакова для всіх міра реалізації свободи і у той же час те, до чого завжди прагнуть державна і судова системи. Іншими словами, право є нормативно закріплена справедливість. Право базується на ідеї справедливості через запровадження таких принципів як верховенство права, рівність перед законом та інші. Як вважав Г.Гегель, справедливо те, що висловлює право, відповідає праву і слідує духу права [4]. Відповідно до цього потрібно підкреслити важливість справедливості як засобу реалізації права.

Справедливість виступає одним з основних принципів права. Завдяки йому можна створити умови безпеки для громадян, надійний та гарантований простір для діяльності особи. Причому таким чином, щоб вивільнити соціальну енергію й уможливити функціонування та подальший розвиток суспільства [1, с. 19].

Подальший розвиток суспільства завжди буде пріоритетним для справедливого права, адже чим більше суспільство розвивається, тим більше воно стає моральним по відношенню до індивідів, і тим більше реалізується наближення до справедливості – абсолютної. Таким чином справедливість дає надію на досягнення суспільством можливостей, рівних для кожного.

Справедливість дає свободу від упередженості та необ'єктивності, що є невід'ємною ознакою держави в якій панує право.

Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки, а справедливе застосування норм права передбачає передусім недискримінаційний підхід, неупередженість [3, с. 36]. Проте, на нашу думку, в такому ключі справедливість виступає як суть права, його кінцева мета, його основне завдання. Рівний юридичний масштаб поведінки є результатом дії справедливості та верховенства правового закону, а не його посередньою властивістю.

Саме пошуки справедливості породили право як культурне і соціальне явище. Як справедливо зауважує класик Імануїл Кант: «Ніщо так не розчаровує нас більше, ніж несправедливість; все інше зло, яке доводиться нам терпіти – ніщо поряд з нею» [4].

Так, об'єктивні ідеалісти відстоювали погляд на справедливість і несправедливість як на вічні і незмінні принципи людської природи. Прихильники морального релятивізму, вульгарного матеріалізму і нігілізму навпаки вважали, що поняття справедливості і

несправедливості вкрай умовні і відносні, і не можуть мати в собі об'єктивного змісту. Такі ж погляди на природу і сутність справедливого і несправедливого характерні для неопозитивізму й екзистенціалізму. На думку прихильників цих філософських напрямків, моральні переконання стосовно справедливого та несправедливого не мають об'єктивного значення і змісту, а виражають лише суб'єктивні настанови й оціночні судження тих, хто їх висловлює [5, с. 199].

Життя суспільства на основі ідеї взаємного визнання прав та свобод є такою ланкою їх співіснування, яка може бути названа справедливою або «справедливістю». Саме справедливість виступає основною ідеєю права виражаючи його сутність, а особливе ставлення суспільства до екзистенції шляхом визнання цього поняття визначає справедливість як феномен та наслідок права в цілому.

Основна властивість справедливості це її особлива якість – її властивість виступати як визначена міра співвідношення вимоги і відплати. Цією мірою і вимірюється оптимальне співвідношення інтересів окремих індивідів, груп і суспільства (держави) в цілому, а також ступінь захищеності їх інтересів.

Уявлення про справедливість у різних народів, в різні епохи неоднакові. Вважається, що поняття «справедливість» – ідеологічне явище. Будь-який клас або група, що стоять у влади, прагнуть нав'язати суспільству своє уявлення про справедливість. Це пояснюється тим, що одним лише примусом не можна забезпечити владу і виконання законів. Пануючі прагнуть впливати на поведінку і вчинки людей ідеологічними засобами, наприклад за допомогою моралі, переконання, релігії, мистецтва [2]. Треба відзначити, що норма права, правильно відображаючи справедливість, не завжди автоматично веде в процесі своєї реалізації до справедливих результатів. Тут велику роль відіграють обстановка законності, демократії, загальний клімат в країні, способи реалізації норм права правозастосовними органами.

Важливо підкреслити, що юридична справедливість не тотожна справедливості соціальній. Інакше кажучи, не всяке законне рішення виступає як справедливе. Витребування юридичної справедливості завжди націлює застосовувачів норми права на прийняття справедливого рішення, що не виходить за рамки законності [2]. Справедливий зміст права слід відшукувати не лише в логічному аналізі понять, а також у визнанні того, що правова норма за своєю юридичною сутністю належить до об'єктивної дійсності. Сама по собі природа справедливості не створює юридичного змісту. Вона завжди відбиває зміст суспільних відносин, які унормовують правом. Справедливі мотиви закладені в основу права й виражають повноту життя. Життя буде ускладнене та нав'язане коли немає відчуття справедливості.

Плюралістичність поняття справедливості створює її зв'язок з усіма віхами людського життя, де неминучі конфлікти, але присутня тотожність інтересів. Тотожність інтересів в такому випадку полягає у спільних цілях

суспільства, створення напрямків його розвитку відповідно до загальних уявлень про справедливість. Конфлікт же полягає, що з огляду на все ж різні інтереси та цілі індивідам важко досягти згоди при застосуванні методів здійснення своїх бажань. В такому випадку справедливість як суть права стає регулятором суспільних відносин коли виникає конфлікт і застосовується закон.

Реалізуючи принцип справедливості, законодавець повинен прагнути до встановлення єдності правового статусу всіх громадян, допускаючи окремі вилучення лише за наявності вагомих об'єктивних обставин; справедливість є одночасно ідеєю (моральний критерій) і мірою регулювання поведінки та суспільних відносин [2]. Якщо розуміти справедливість як вищий принцип людського життя та основу здійснення людської суспільної сутності, то на особливу увагу заслуговують три елементи значення поняття «справедливість», які були виділені О. Хеффе: а) справедливість має природу моральних обов'язків; б) найближче вона знаходиться до обов'язків, які визнаються добровільно і стоять вище простого примусу; в) її міра полягає в дистрибутивній користі – справедливим є корисне кожній людині [4]. Моральні обов'язки властиві кожній людині, проте все ж являються загальними рекомендаціями поведінки. Розвинуте громадянське суспільство все ж розуміє мораль як особистий обов'язок, що виконується добровільно та не потребує застосування закону, хоча визначається як загальні рекомендації. Такий внутрішній обов'язок у людей формується з оглядом на те, що справедливість завжди буде корисним та основним для кожного індивіда, що живе у правовій державі.

Залежно від прийняття або неприйняття цих елементів справедливості існують теорії, які відносяться скептично до ідеї справедливості, і теорії, які поділяють цю ідею. Сучасні теорії справедливості належать до типу договірних теорій і орієнтуються на теорію Канта [4].

Підводячи висновок до даного аналізу можна з впевненістю сказати, що справедливість є суттю права та його основним завданням. Результатом здійснення цього завдання буде забезпечення рівності реалізації основних прав людини, таких як право на життя, свободу, честь і гідність. Справделиве право також буде забезпечувати виконання принципу верховенства права, що встановлює рівність усіх перед законом. Впливаючи на людське суспільство, поняття справедливості підштовхує його до розвитку для досягнення чесного права, яке буде виконувати приписи правового закону без дискримінації за будь-якими ознакам, опираючись на справедливість всіх перед всіма.

Список використаних джерел

1. Бандура О.О. Справедливість та її роль у системі цінностей права / О.О. Бандура // Закон и жизнь. Международный научно-практический правовой журнал. – 2012.– № 10 (250). – С. 19-25.

2. Масик В. Про справедливість / В. Масик // Політика. Право. Життя. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.polpravozhit.in.ua/2013/09/blog-post_19.html

3. Погребняк С. Закріплення основоположних принципів права в Конституції України / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. – 2009. – №4. – С. 31-39.

4. Справедливість як основна правова цінність. All-filosof.ru – філософський портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://all-filosof.ru/filosofija-prava/72/770-spravedlivist-yak-osnovna-pravova-cinnist>

5. Чередніченко Г.О. Ідея справедливості як основна концепта морально-правових відносин / Г.О. Чередніченко // Філософські обрії. – 2008. – №16. – С. 195-206.

Гоцко О.Д.

студентка I курсу

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: к.ю.н., доцент,

доктор права Українського вільного університету,

завідувач кафедри теорії та історії

держави і права ТНЕУ,

Кравчук М.В.

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Принцип верховенства права це фундамент, на якому будується правова демократична держава. У ч. 2 ст. 8 Конституції України зазначено: «Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй» [1]. Даний конституційний принцип є базовим для всієї правової системи України.

На сьогодні Україна реформує своє правове життя з певними труднощами в спробах реалізації даного принципу, оскільки існують проблеми із усвідомленням кожним сутності поняття. Якщо принцип верховенства права закріпиться у нашій свідомості, то і вся система правових відносин в Україні зміниться. Проблема в тому, що ми в своїх ієрархіях ціннісних вартостей на перші місця ставимо особисті інтереси, а не громадянські чи національні. У великій мірі значимість та актуальність верховенства права висвітлена у трьохтомній монографії С. Головатого [8].

Отже **метою** нашого дослідження є всебічний аналіз принципу верховенства права як необхідної умови реалізації прав, свобод та інтересів громадян.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Над проблемою працювали такі провідні вчені радянського періоду, як Т. А. Авакян,